

ETHICES

Compendium,

A viro cl. G. LANGBÆNIO,

(ut fertur)

Adornatum :

Et nunc demum Recognitum & Emen-
datum; interpolationibus hinc inde
sublatis, & locis quamplurimis in-
tegritati suæ restitutis.

Accedit

M E T H O D U S

Argumentandi

ARISTOTELICA

A D

Ἀρετικῶν Mathematicam

Redacta.

O X O N I Æ,

Impensis R. SARE, Bibliopolæ Lon-
dinenſis, prope *Hospitium Grayense*,
in vico vulgo dicto *Holbourn*, 1714.

Conspectus Capitulorum.

CAPUT I. De Divisione Moral
alis Philosophiae, ejusque Na-
tura. Pag. 1

CAP. II. De Bono in genere. p. 4

CAP. III. De summo Bono. p. 6

CAP. IV. De actionum humana-
rum principiis, & primo de In-
tellectu. p. 9

CAP. V. De Voluntate & ejus acti-
bus. p. 12

CAP. VI. De Voluntatis Affectio-
nibus. p. 15

CAP. VII. De Appetitu sensitivo
& Affectionibus ejus. p. 17

CAP. VIII. De Affectionibus actio-
num humanarum, & primo de In-
vito & Spontaneo. p. 21

CAP. IX. De Actionum Humana-
rum Bonitate & Malitia. p. 25

CAP. X. De Mediis, ac primo de
Prudentia. p. 27

CAP. XI. De Virtute Morali in
Genere. p. 30

CAP. XII. De Causa efficiente Vir-
tutis Moralis. p. 33

- CAP. XIII. De Pietate. p. 35
- CAP. XIV. De Virtute Morali in
specie, ac primo de Fortitudine. p. 36
- CAP. XV. De Temperantia. p. 39
- CAP. XVI. De Liberalitate &
Magnificentia. p. 41
- CAP. XVII. De Magnanimitate
& Modestia. p. 44
- CAP. XVIII. De Mansuetudine.
p. 46
- CAP. XIX. De Veracitate. p. 48
- CAP. XX. De Comitate & Urba-
nitate. p. 49
- CAP. XXI. De Justitia Univer-
sali. p. 51
- CAP. XXII. De Jure. p. 53
- CAP. XXIII. De Justitia Particu-
lari. p. 59
- CAP. XXIV. De Semivirtutibus
in genere. p. 63
- CAP. XXV. De Semivirtutibus in
specie. p. 64
- CAP. XXVI. De Virtute Heroica. p. 67
- CAP. XXVII. De Cognatis Virtutum
Moralium. p. 68
- CAP. XXVIII. Appendix de Virtuti-
bus Intellectualibus. p. 71

ETHI-

ETHICES

Compendium.

CAPUT I.

*De Divisione Moralis Philosophia,
ejusque Natura.*

PHILOSOPHIA est omnium Artium & Scientiarum liberalium complexio: estque duplex,

Primo, *Instrumentalis*, quæ dirigit mentem in cognitionem rerum, ut *Logica*.

Secundo, *Principalis*, quæ est ipsa rerum cognitio. Et hæc rursus est,

B.

Primo,

Primo, *Speculativa*, quæ in nuda rerum cognitione acquiescit ; ut, *Physica*, *Metaphysica*, & *Mathematica*.

Secundo, *Practica*, quæ ad $\pi\epsilon\acute{\alpha}\xi\iota\varsigma$, sive operationem ordinatur & tendit ; ut *Ethica*, *Politica*, & *Oeconomica*.

Discrimen est inter $\pi\epsilon\acute{\alpha}\xi\iota\varsigma$ & $\pi\omicron\iota\nu\sigma\iota\varsigma$, seu actionem & effectionem.

$\pi\epsilon\acute{\alpha}\xi\iota\varsigma$ est Operatio, cujus Bonitas non ex seipsa, sed ex animo agentis reliquisque circumstantiis æstimanda est ; ut dare *Eleemosynam*.

$\pi\omicron\iota\nu\sigma\iota\varsigma$ est Operatio, cujus Bonitas, ob quam laudatur, in seipsa est ; ut *pingere* & *cantare*. Nihil enim refert, quo animo quis pinxerit, aut cecinerit, modo Artis suæ regulas sequatur.

Philosophia *Practica*, sive *Moralis* Græce $\eta\theta\iota\kappa\eta$ dicitur ἀπὸ τῆς ἠθικῆς à moribus, vel ἀπὸ τῆς ἐθικῆς à consuetudine

dine, qua acquiruntur mores. Complectitur sub se tres partes,

Primo, *Ethicam* stricte sumptam; quæ dirigit Hominem in se & absolute spectatum, ut quoad virtutem sibi acquirat Felicitatem civilem.

Secundo, *Politicam*; quæ dirigit Hominem, ut est Civis, ad acquirendam Felicitatem reipublicæ.

Tertio, *Oeconomicam*; quæ dirigit Hominem, ut est Membrum Familiæ ad acquirendam Felicitatem domesticam.

Dogmata *Philosophiæ Moralis* tanta ~~exceſſu~~ tradi nequeunt, quanta tradi solent dogmata *Philosophiæ Theoreticæ*, præsertim *Mathematicæ*.

Porro Juvenis [moribus] non est auditor idoneus *Moralis Philosophiæ*.

C A P. II.

De Bono in genere.

Disciplinæ omnes *Practica* methodo *Analytica* tradi solent, sumpto exordio à *Fine*: nam cum nos doceant quomodo *Finis* sit obtinendus, ratio postulat, ut *primo* ostendant quid vellent nos obtinere. E contra, *speculativæ* Disciplinæ methodo *Synthetica* utuntur, & ab objectis incipiunt: & merito; nam cum nos scire faciunt, ratio similiter postulat, ut statim in limine proponant quid sint doctrinæ.

Finis Ethica est *Felicitas*, sive *summum Bonum*; non simpliciter *summum*, sed *maximum* quod in hac vita obtineri potest.

ETHICES.

5

Bonum in genere dicitur quod est alicui congruum aut conveniens; vel, definiente *Aristotele*, quod omnia appetunt: non *collective*, quasi omnia idem appeterent, sed *distributive*; scilicet, quod quisque appetit id, quod sibi Bonum est, sive illud sit *Honestum*, *Utile*, vel *Fucundum*.

Bonorum tria sunt genera,

- 1°. *Animi*, ut virtutes omnes, cum *Intellectuales* tum *Morales*, earumque actiones; ut & voluptas, quæ earum actionum comes est.
- 2°. *Corporis*, ut *Sanitas*, *Robur*, *Pulchritudo*, *Sensuum Integritas*, &c.
- 3°. *Fortune*, quæ & Bona externa dicuntur, ut *Honor*, *Divitiæ*, *Euyévesia*, *Libertas*, *Amici*, &c.

Bona *Corporis* & *Fortune* (licet *Animi* Bonis Inferiora sint, eo quod nec in nostra potestate sunt,

B 3.

neque

neque in illis sita est *Honestas*) sunt quidem vere & ἀγαθὰ Bona: & proinde, quæ illis opponuntur, sunt revera mala; ut *Morbus*, *Ignominia*, &c. contra quam volunt *Stoici*.

C A P. III.

De summo Bono.

BOnum aliud est *Finis*, aliud *Medium ad Finem*. *Finis* expetitur propter se, *Medium* non nisi propter *Finem*.

Fines alii aliis subordinantur, qua tamen subordinatione non proceditur in Infinitum; sed datur aliquis *Ultimus Finis*, qui appetitum satiat & explet. Hic autem *Finis Summum Bonum* seu *Felicitas* appellatur.

Felicitas non consistit

ETHICES. 7

Primo, in *Divitiis*; ut existimat
vulgus: neque

Secundo, in *Honore*; ut *Politicus*: neque

Tertio, in *Voluptate*; ut *Epicurei*: neque

Quarto, in *Contemplatione*; ut
Theoretici: neque

Quinto, in *Idea Boni*; ut *Plato*
cum *Academicis*: neque

Sexto, in *Sola virtute* & ejus
Habitu; ut *Stoici*. Nonnulli
enim dicunt *Stoicos* Felicita-
tem posuisse in *habitu vir-*
tutis.

Felicitas, secundum *Peripateti-*
cos, non est unum aliquod & *sim-*
plex Bonum, sed quid aggregatum
ex omnium *Bonorum* genere: vel,
Status omnium Bonorum aggregati-
one perfectus; quemadmodum eam
definivit *Boëthius*.

Sicut autem *Bona* alia aliis ma-
jora sunt, ita non omnia æque ne-
cessaria sunt ad *Felicitatem*: sed
alia

alia ejus *Essentiam* constituunt, ut *virtus ejusque Actiones*: alia eam consequuntur, ut *voluptas animi*, quæ à virtute nascitur & conscientia recte factorum: alia demum *Felicitatem* complent, seu ad ejus integritatem faciunt; ut *Bona corporis & Fortuna*; quorum alia sunt *instrumenta*, alia vero *ornamenta Felicitatis*.

Cum *Felicitas* ab *Aristotele* definitur; *Operatio animæ rationalis secundum optimam & perfectissimam virtutem in vita perfecta*, sola essentia felicitatis iis verbis exprimitur; reliqua, quæ ad ejus integritatem spectant, alibi addit *Philosophus*.

Felicitas est *Bonum stabile*, & tale quod non facile amitti potest. Nam *virtus*, quæ est quasi basis *Felicitatis*, & in qua ponitur ejus *Essentia*, nec eripi potest invito, nec cum *Fortuna & Corporis Bonis* statim aufertur. Proinde *Bono-*

rum externorum amissio non tollit
fecilitatis *Essentiam*, sed minuit
solummodo & mutilat ejus *integritatem*.

Felicitatem dividit Aristoteles
in *Speculativam* & *Practicam*; quæ
non sunt duæ species *Felicitatis*,
sed partes ex quibus una hominis
Felicitas constituitur.

C A P. IV.

De actionum humanarum principiis:
& primo de *Intellectu*.

HActenus de *Fine Ethica*. Se-
quuntur *Media* ad Finem.

Antequam vero ad ea procedi-
tur, agendum est de *Actionibus hu-*
manis tanquam de *Objecto* seu *Ma-*
teria Philosophiæ Moralis. Harum
autem actionum *principia* & *affecti-*
ones considerandæ sunt.

Prin-

Principia actionum humanarum tria sunt.

Intellectus,

Voluntas seu Appetitus rationalis, &

Appetitus sensitivus.

Intellectus est Facultas animæ rationalis, qua homo res cognoscit & apprehendit deque iis judicat: estque

Primo, Speculativus; qui res absolute considerat & quoad earum Essentiam & quatenus res sunt.

Secundo Practicus; qui res considerat ut sunt Bona vel Mala.

Hujus actus primus est Judicium, five Bonum, five Malum: estque

Primo, Absolutum; quod res seorsim considerat, ac discernit quid in se Bonum vel Malum sit

Secundo, Comparatum; quod res cum aliis rebus comparat, ac discernit quid sit melius, quid deterius.

Ab-

Absolutum *intellectus Practici* Judicium sequitur *velleitas*; comparatum, *volitio*. Exempli gratia. Mercator, oborta tempestate, *vellet* quidem Merces suas in navi fervare, ut *in se Bonum*; vult tamen, *rebus sic stantibus*, eas in mare projicere; quod judicat esse *melius* omnibus spectatis.

Actus Secundus Intellectus Practici est Propositio Objecti ad voluntatem sub ratione appetendi & fugiendi.

Actus Tertius est deliberatio seu consultatio, *Grace* ^{βέλευσις}; quæ est inquisitio & collatio *Mediorum* inter se, ut præ cæteris commodiora eligantur.

Objectum ejus est *Bonum* [omnia enim illud appetunt,] idque *contingens*, [de iis enim, quæ aliter se habere nequeunt, non est deliberandum,] & *situm in nostra potestate*, τὸ ἐφ' ἡμῶν, [quippe nemo deliberat de rebus supra se positis,]
qua-

quasitumque ob finem, [de Fine enim ipso nulla est deliberatio, sed de Mediis tantum.]

Haëtenus de Intellectu ejusque actibus: sequitur Voluntas.

C A P. V.

De Voluntate & ejus actibus.

Voluntas est facultas anima rationalis qua (præeunte cognitione Intellectuali) homo prosequitur bonum & aversatur malum.

Hujus considerandi { 1°. *Actus*
sunt { 2°. *Affectus*.

Actus Voluntatis est

1°. *Imperatus*; qui ad Imperium Voluntatis à potentiis illi subiectis exercetur: ut *ambulatio, locutio, &c.*

2°. *Elicitus*; quem Voluntas in se & immediate elicit: estque iterum duplex, 1°. *Ne-*

1°. *Negativus* seu actus *aversationis* circa malum, qui dicitur *Nolitio*.

2°. *Positivus* seu actus¹ *prosecutionis* circa bonum, qui dicitur *Volitio*: atque hæc duplex est,

1°. Circa *Finem*.

2°. Circa *Media*.

1°. Actus *prosecutionis* circa bonum respectu *Finis* est triplex,

1°. *Velleitas*, quæ est actus suspensus & inefficax, quo Voluntas fertur in Bonum sine pleno proposito illud consequendi: quia sc. illud consequi omnino non potest, vel non satis commode.

2°. *Volitio* (quæ & *intentio* dicitur) quæ est Actus Voluntatis circa finem cum pleno proposito illum consequendi.

3°. *Fruitio*, quæ est complacencia Voluntatis in fine acquisito.

C

2°. Re.

2°. *Respectu Mediorum* est duplex,

1°. *Electio* (Græce *προαίρεσις*) qua
Voluntas (præeunte cogniti-
one & deliberatione) alia me-
dia præ aliis eligit.

2°. *Ufus* (seu *executio*) quo
Voluntas media adhibet &
applicat ad finem consequen-
dum.

Ordo igitur *Actuum Intellectus & Voluntatis* sic se habet. Primo *Intellectus* finem proponit, tum eundem *Voluntas* vult & intendit, deinde *Intellectus* cogitat de mediis, & cum plura se offerunt, instituta comparatione commodiora cæteris præponit: ea statim *Voluntas* eligit & approbat; & postremo membra corporis movet ad media illa exercenda, ut per ea finem sibi propositum consequatur.

Hæc de *actibus Voluntatis*: sequuntur ejus *Affectiones*.

CAP. VI.

De Voluntatis Affectionibus.

*A*ffectiones Voluntatis sunt duæ,

1°. *Libertas*, quam obtinet in propriis suis actibus.

2°. *Imperium*, quod exercet in reliquas potentias.

Libertas (Græce ἀνεξουσία) est per quam Voluntas est Domina suorum Actuum, ita ut possit agere vel non agere, quicquid, quantum, & quando lubet, eorum scilicet quæ sunt in nostra potestate, ἐφ' ἡμῶν; ad hæc enim sola se extendit voluntatis Libertas: è contra autem agens necessarium ad unum aliquod agendum determinatur, agitque quando & quantum potest; ut ignis non potest non comburere

habili materia applicata. Libertas alia est,

1°. *Contrarietatis*, seu quoad specificationem *Actus*, qua Voluntas pro Libitu suo potest agere hoc vel illud, velle hoc objectum præ alio, aut etiam velle aut nolle.

2°. *Contradictionis*, seu quoad exercitium *Actus*, qua Voluntas potest agere vel non agere, actum suum exercere vel suspendere.

Priorem Libertatem Voluntas non habet: non enim potest vel bonum nolle, vel malum velle.

Posteriores vero habet circa quodcunque objectum, excepto fine ultimo, quem necessario vult non libere.

Imperium Voluntatis in reliquis potentias est duplex,

1°. *Politicum* seu *Civile*, cum potentia quibus imperat in aliquibus parent, in aliis vero non,

non, *Civium* instar, qui in nonnullis jus habent contradicendi. Hujusmodi Imperium Voluntas exercet in *intellectum & appetitum sensitivum*.

2°. *Despoticum* seu *Herile*, cum potentiae, quibus imperat, sunt ejus penitus mancipia, nec ei in ullis contradicunt. Hujusmodi imperium exercet Voluntas in *potentiam loco-motivam*.

Haecenus de *Intellectu & Voluntate*; restat *Appetitus sensitivus*.

C A P. VII.

De Appetitu sensitivo & Affectionibus ejus.

Appetitus sensitivus est facultas *Animæ Sensitivæ*, qua animal feritur in bonum & aversatur malum praeunte cognitione sensitiva. Estque duplex, C 3 1°. Con-

1°. *Concupiscibilis* (ἐπιθυμητός) qui versatur circa bonum vel malum absolute & simpliciter spectatum.

2°. *Irascibilis* (θυμικός) qui versatur circa bonum & malum arduum.

Actus Intensus Appetitus sensitivi dicitur *Affectus*, Metonymice *Passio*, & definiri solet, *Motus appetitus sensitivi ex vehementiori apprehensione objecti ortus & cum extraordinario spirituum motu conjunctus*.

Passiones aliæ sunt,

1°. *Simplices*, quæ in se & quoad speciem nec bonæ sunt nec malæ, sed indifferentes : bonitatem vero & malitiam habent à circumstantiis.

2°. *Mixta*, quæ semper aliquid virtutis aut vitii admixtum habent, ut *Invidia*.

Simplices Passiones secundum Stoicos quatuor sunt,

- 1°. *Desiderium* } circa } *absens*.
 2°. *Lætitia* } *bonum* } *præsens*.
 3°. *Fuga* } circa } *imminens*.
 4°. *Tristitia* } *malum* } *præsens*.

Secundum *Peripateticos* undecim numerantur *Passiones*: quarum sex in *Appetitu Concupiscibili* collocantur; scilicet,

- 1°. *Amor*; quo *Appetitus* fertur in *bonum* ut *bonum* est, abstrahendo & ab absenti & præsentis.
- 2°. *Odium*; quo *Appetitus* averfatur *malum* abstrahendo & ab absenti & præsentis.
- 3°. *Fuga*; qua *Appetitus* averfatur *malum* absens.
- 4°. *Desiderium*; quo *Appetitus* è contra fertur in *bonum* absens.
- 5°. *Gaudium*; quo *Appetitus* sibi complacet in fruitione *boni* præsentis.
- 6°. *Dolor*; quo *Appetitus* cum quadam inquietudine & pertur-

turbatione versatur circa *malum* præsens.

In *Appetitu* vero *Ira*scibili quinque,

1°. *Spes*; qua *Appetitus* fertur in *bonum absens arduum* sed *possibile* obtineri.

2°. *Desperatio*; qua *Appetitus* versatur circa *bonum absens* quod judicatur impossibile obtineri.

3°. *Timor*; quo *Appetitus* horret *malum imminens insuperabile*.

4°. *Audacia*; qua quis se accingit adversus *malum superabile*.

5°. *Ira*; quæ est *Appetitus vindictæ* ob injuriam illatam.

In *Passionibus* duplex reperitur *Contrarietas*,

1°. *Ratione Objectorum*, ut inter *spem* & *metum*: hic enim versatur circa *malum*; illa circa *bonum*.

2°. *Ratione Terminorum*, seu accessus & recessus; ut inter *spem* & *desperationem*: quarum utraque versatur circa *bonum*, sed *spes* ad illud accedit tanquam ad *Terminum ad quem*; *desperatio* ab eo recedit tanquam à *Termino à quo*.

Hæc de *Principiis* humanarum *Actionum*, sc. *Intellectu*, *Voluntate*, & *Appetitu sensitivo*; sequuntur jam earum *Affectiones*.

C A P. VIII.

De Affectioibus actionum humanarum, & primo de Invito & Spontaneo.

Affectiones, vel, si mavis, *Differentia* actuum humanorum sunt,

Primo, *Invitum* vel *Spontaneum* esse.

Se.

Secundo, *Bonum* vel *Malum* esse.

1°. *Invitum*, Græce ἀνέσινον, aliud est,

1°. *Ex violentia*; quod provenit à principio extrinseco, satis valido, non concurrente passio: veluti cum quis *alium* vel *semetipsum* verberare cogitur. Hujusmodi violentia *voluntati* ipsi non infertur, sed *corpori*; sive actui voluntatis *imperato*, non *elicit*o. Aliud,

2°. *Ex ignorantia*; de qua (quum omnis ignorantia non reddit actionem invitam) distinguendum. Est igitur vel,

Primo, *Furis*, quæ est itidem 2^a.

1°. *Universalis*, cum ignorantur communia præcepta iusti & iniusti: ut utrum *homicidium* sit *peccatum* necne. Vel,

2°. *Particularis*, cum ignoratur speciale aliquod præceptum, ut *carnes non esse comedendas hac vel illa die*.

2°. *Facti*, cum quis ignorat se id facere quod revera facit: ut si quis hominem in spelunca latentem pro cervo interfecerit; probe sciens *Homicidium* non esse licitum, sed ignorans id quod fecit esse *Homicidium*.

Hæc ignorantia est duplex,

1°. *Invincibilis*, cum quis omnem quam potest & debet diligentiam adhibet ut sciat, nec tamen scire potest.

2°. *Vincibilis*, quam quis debita diligentia adhibita potest tollere.

Estque duplex,

1°. *Affectata*; quam aliquis procurat ut inde excusetur, veluti cum quis aures obturat, ne audiat edictum Regis.

2°. *Crassa & supina* ex negligentia profecta.

Ignorantia *invincibilis* sive *Juris* sive *Facti* cujuscunque (qualis est in iis qui non sunt mentis com-

compotes) actionem reddit *invitam*, adeoque excusat non à tanto solum sed à toto ; cum nemo teneatur ad impossibile.

2°. *Spontaneum* (Græce *ἐν σπουδῇ*) est quod provenit à principio intrinseco cum cognitione ; & dicitur *voluntarium*, atque duplex est,

1°. *Formaliter directe & in se positum*, in quod voluntas fertur immediate & expresse ; ut si quis gladium stringens aliquem transfigeret.

2°. *Virtualiter, indirecte & in alio positum*, cum voluntas non fertur immediate in rem ipsam sed in proximam illius causam ; veluti cum quis cibum vult comedere, quem novit saluti suæ noxium esse. Morbus inde contractus dicitur voluntarius, non *in se* sed *in sua causa*.

Inter *Actiones pure spontaneas & pure invitae* dantur quædam *media*
na.

natura. Hæ partim *spontaneæ*, partim *invitæ* sunt: proptereaque *mixtæ* dicuntur, quales sunt illæ, quæ *metu* extorquentur; veluti cum Viator latroni dat crumenam, ut sese incolumem servet. Hujusmodi Actiones possunt dupliciter considerari,

1°. *Absolute & in se*; & sic sunt *invitæ*.

2°. *Respectu finis*, cujus gratia fiunt; & sic sunt *voluntariæ*.

Haftenus de *Invito & Spontaneo*; sequitur altera humanarum Actionum Affectio, scilicet *Bonitas & Malitia*.

C A P. IX.

De Actionum Humanarum Bonitate & Malitia.

BONITAS Actionis Moralis est conformitas ejusdem ad rectam rationem. D Ma-

Malitia est difformitas ejusdem
à recta ratione.

Recta autem *ratio* est Judicium
Intellectus rite deductum ex prin-
cipiis necessario veris.

Actiones Humanae sunt in genere
triplices,

1°. *Simpliciter bonæ*, ut *Deum*
colere.

2°. *Simpliciter malæ*, ut *furari*
&c.

3°. *Adiaphora* seu *indifferentes*,
ut *carnem edere*.

Quæ spectari possunt,

1°. In *specie* & secundum sub-
stantiam seu earum essenti-
am, & sic sunt *indifferentes*.

2°. In *individuo* & quoad earum
circumstantias, & sic sunt
semper *bonæ* vel *malæ*, prout
sunt bene vel male circum-
stantiatæ.

Circumstantiæ istæ, è quibus Acti-
ones *bonitatem* & *malitiam* sumunt,
hoc versu comprehenduntur:

Quis,

*Quis, quid, ubi, quibus auxiliis,
cur, quomodo, quando.*

Hæ omnes, si sint debitæ, actum reddunt *moraliter bonum*: sin una aliqua circumstantiarum aut plures sint indebitæ, actus erit *malus*; juxta vulgatum illud, *Bonum est ex integra causa, Malum ex quolibet defectu.*

De *sine & objecto* Moralis Philosophiæ jam dictum est: sequantur *media* quibus ad illum *finem* perveniatur.

CAP. X.

De Mediis, ac primo de Prudentia.

M*edia*, quibus ad felicitatem pervenitur, sunt *Virtutes*; & (ut nonnulli addunt ex *Aristotele*) *Amicitia*.

Virtutes sunt,

1°. *Intellectuales*, quæ sunt *Habitus* animæ, quibus mens ad obeundas suas operationes recte disponitur: suntque,

1°. *Speculativæ*, quæ in nuda virtutis speculatione consistunt; ut *Intelligentia*, *Sapientia*, & *Scientia*.

2°. *Præctica*, quæ cognitionem ad actus ordinant; ut *Prudentia* & *Ars*.

2°. *Morales*, de quibus infra.

Prudentia (quæ sola inter *Intellectuales* ad *Moralem* spectat *Philosophiam*) est *Habitus* intellectus practici cum recta ratione activus circa ea quæ sunt homini bona vel mala: seu brevius, est recta ratio agibilium sive rerum agendarum. Estque,

1°. *Agibilium Universalium*, qua præcipitur, v. gr. *cibo moderate utendum esse*; & dicitur *Synterêsis*, quæ est habitus principiorum primorum *præctico-*

eticorum, quæ nobis à natura indita sunt; sicuti *Intelligentia* est habitus primorum principiorum *speculativorum*, quæ per se nota sunt.

2°. *Agibilium particularium*, quæ huic homini, hoc tempore, hic cibi modus præscribitur.

Illa dicitur *Prudentia practica*; hæc *præceptiva practica*. Licet enim utraque ad *praxis* ordinatur, hæc tamen directius & immediatius, illa remotius & quasi è longinquo: unde est, quod Prudentes ii dicuntur, non qui de *agibilibus* in *universali* recte judicant, sed qui norunt quid sit *hic* & *nunc* agendum pro ratione circumstantiarum.

Prudentia causæ sunt,

1°. *Præcepta*, quæ suppeditant cognitionem universalium.

2°. *Experientia*, quæ singularium.

Prudentia cum *virtute morali* necessario conjuncta est, adeo ut

- 1°. Nemo vir bonus esse possit
sine prudentia; hæc enim *vir-*
tutibus moralibus præsidet &
dictitat quid in quaque re
agendum sit.
- 2°. Nemo prudens esse possit
sine virtute morali: vitiositas
enim mentem occæcat, ejus-
que judicium pervertit.

C A P. XI.

De Virtute Morali in Genere:

Virtus Moralis est *habitus electi-*
vus in mediocritate consistens,
qua penes nos est, & ratione definita,
prout vir prudens eam definiverit.

Virtutem esse *habitus* ex eo e-
vincitur, quod neque sit *Affectus*,
nec *Facultas* (nam hæc tria tantum
sunt in anima. sc. *Affectus*, *Facul-*
tas & Habitus) cum ab iis nec bo-
nus

nus nec malus quispiam denominetur, contra quam accidit in virtutibus vitiisque. Relinquitur igitur *virtutem moralem* esse habitum.

Virtutes morales sunt in Appetitu sensitivo *objective* seu *influxive*, in voluntate vero *subjective*, quia sunt *Habitus electivi* quales *Appetitui sensitivo* non conveniunt.

Objectum virtutis est duplex,

1°. *Internum*, sc. *Affectus* & *Actus*, ut *voluptas* & *dolor*.

2°. *Externum*, quod pro conditione virtutum specifica varium est & multiplex.

Forma virtutis est mediocritas in *Affectibus* & *Actionibus*; iis sc. quæ sunt mediocritatis capaces.

Medium est duplex,

1°. *Arithmeticum*, sive *rei*, quod æqualiter distat ab extremis.

2°. *Geo-*

2^a. *Geometricum*, sive *rationis*,
quod unicuique convenit, &
neque nimium est neque pa-
rum.

Virtutes positæ sunt in medio *ra-
tionis* non *rei*; excepta iustitia
commutativa:

1°. Ob earum inæqualem à vi-
tiis distantiam;

2°. Quia virtutis est se accom-
modare ad varias circum-
stantias.

Virtus quoad *qualitatem* & *inten-
sionem* est divisibilis; non quoad
quantitatem: quod enim recedit à
virtute peccatum est.

CAP.

CAP. XII.

De Causa efficiente Virtutis Moralis.

Virtus Moralis non est effective,

- 1°. *A temperamento corporis*, quia hoc non est in nostra potestate, ut *mores* sunt; & præterea sæpe videmus mutato temperamento non mutari mores, & vice versa: nec
- 2°. *A natura*, sic enim esset immutabilis; & ad eam amplectendam alendamque frustra instituerentur præmia & pœnæ. Est tamen à *natura* (sicut & à *temperamento*) dispositiva, & prout *naturale* opponitur *disconvenienti* & *violento*, non vero ut pugnat cum *voluntario*: nec

3°. *Ab*

3°. *Ab institutione aut doctrina, nisi directive; nam absque consuetudine parum profunt.*

Relinquitur ergo ut *consuetudo* sive *frequens bonarum actionum exercitium* sit præcipua & proxima virtutis *causa*. Quemadmodum enim fabri fabricando, sic juste agendo evadimus iusti.

Actiones, è quibus emergit virtus, sunt bonæ, licet incomplete; & proinde ejusdem speciei cum actionibus virtutem jam comparatam sequentibus.

Ad *virtutem consequendam* tria hæc præcepta sunt studiose observanda:

1°. Maxime ab eo vitio declinandum est, quod virtuti maxime adversatur.

2°. Ab eo etiam, ad quod sumus natura maxime proclives.

3°. Suspectum sic quicquid sub voluptatis specie se sensibus nostris commendare studet.

Sig-

Signum *acquisita* virtutis est *voluptas* ex bonis actionibus percepta.

Virtutes (si perfectæ) sunt omnes vinculo *prudentia* inter se connectæ.

Hactenus de *virtute* in genere: sequuntur jam *virtutes* in specie, ubi *Pietati*, tanquam Reginæ, merito assurgunt omnes.

C A P. XIII.

De Pietate.

Pietas, stricte sumpta, est *virtus Deum rite religioseque colendi*. Latius accepta *cultum* illum *Divinum* (qualis omnium animis infixus est) denotat.

Deo *cultum* sive *pietatem* deberi evincit admiranda ejus in mundi fabrica relucens *Sapientia*, & *specialis*

cialis in humanam societatem *Bonitas*. *Cultus Dei* est duplex,

1°. *Internus*, sive *animi*, qui constat amore & timore.

2°. *Externus*, sive *corporis*, cuius potissima pars est *precatio*; ejusque duæ sunt species,

1°. *Petitio*.

2°. *Gratiarum actio*.

Actus externus Deo non est gratus sine *interno*.

Pietati opponitur,

1°. In excessu, *superstitio*.

2°. In defectu, *impietas*, sive *atheismus*.

C A P. XIV.

De Fortitudine.

FUIT *Pietas*, quæ Deum proxime respicit; sequitur *Probitas*, quæ in officiis humanis occupat.

cupatur, cuius vulgo enumerantur duodecim species, sc.

1^a. *Prudentia*,

2^a. *Fortitudo*,

3^a. *Temperantia*,

4^a. *Iustitia*,

5^a. *Liberalitas*,

6^a. *Magnificentia*,

7^a. *Magnanimitas*,

8^a. *Modestia circa honores*,

9^a. *Mansuetudo*,

10^a. *Veracitas*,

11^a. *Comitas*,

12^a. *Urbanitas*. Quorum ali-

quæ gradu potius quam *essentia* & *specie* distinguuntur, nisi cum nonnullis dicamus *magis* & *minus* in *Ethicis* diversificare speciem.

Ex *virtutibus* istis quatuor priores (ob dignitatem) *Cardinales* sive *Heroica* nuncupantur.

De *Prudentia* jam egimus, sc. Cap. 10mo. proxime sequitur.

Fortitudo, quæ est *Virtus servans mediocritatem in metu & audacia circa terribilia.*

Objectum ejus est duplex vel,

1°. *Internum, δουλία, metus, seu potius meticulositas, & θράδες præceps audacia: quæ sunt etiam ejus extrema.*

2°. *Externum, quod est in genere τὸ φοβερόν, quicquid timorem potest incutere (modo malum non sit inhonestum, sed triste) & præsertim mors bellica.*

Officium *viri Fortis* est intrepide aggredi & constanter sustinere pericula, idque honestatis gratia, ubi, quando, & quomodo oportet.

Fortes ideo non sunt,

1°. *Αὐτόφθοι, qui violentas sibi manus injiciunt: neque*

2°. *Μοτόμαχοι, qui duello congregiuntur: neque*

3°. *Qui-*

- 3°. Quicumque malo affectu
concitati sese in periculum
temere conjiciunt, neque
4°. Qui præcipue prædæ causa
militant.
-

C A P. XV.

De Temperantia.

Temperantia est *Virtus servans
mediocritatem in voluptatibus
gustus & tactus.*

Objectum ejus est duplex,

- 1°. *Internum*, nempe *cupiditas*.
2°. *Externum*, estque *voluptas*
& quæ eam afferunt; non
animi voluptas, neque *visus*,
neque *odoratus* &c. nisi *se-*
cundario & *per accidens*, qua-
tenus scilicet *memoriam re-*
fricant aut *spem faciunt* ea-
rum *voluptatum*, quæ ad gu-

stum & tactum directe pertinent.

Officium *viri Temperantis* est inhonestas voluptates prorsus averfari, licitas moderate appetere & frui eo quo oportet modo.

Temperantie opponitur,

In excessu, *intemperantia*.

In defectu, *stupiditas*.

Cupiditates sunt duplices,

1°. *Naturales* & toti speciei communes, quales sunt *cibi & potus*.

2°. *Adventitia* & unicuique peculiare, quales sunt *desiderium hujus aut illius cibi aut potus*. In his maxime, idque in excessu, peccatur.

Temperantia est duplex,

1°. *Frugalitas*, quæ est in cibo & potu : cujus extrema sunt in excessu, *Edacitas & Bibacitas* ; in defectu, *Nimia ab iis abstinencia*.

2°. *Cast-*

2°. *Castitas*, quæ est in Venere
& rebus ad eam pertinenti-
bus.

Intemperans pejor est *Ignavo* & *Ti-
mido*: quia actiones, quibus com-
paratur *Fortitudo* magis molestæ
sunt & periculosæ, quam eæ qui-
bus comparatur *Temperantia*.

C A P. XVI.

De Liberalitate & Magnificentia.

Liberalitas est *Virtus servans me-
diocritatem in appetendis, dan-
dis, & accipiendis pecuniis.*

Objectum ejus est duplex,

1°. *Internum*, scilicet *pecunia cu-
piditas.*

2°. *Externum*, scilicet *ipsa pe-
cunia.*

Quod in accipiendo consistit *Li-
beralitas* exinde constat; quod

E 3 nemo

nemo aliquid dare potest, qui nihil unquam recepit: sed præcipue in *dando* cernitur, quia,

- 1º. Dare difficilius est, quam accipere, &
- 2º. Virtutis est magis bene mereri de aliquo, quam beneficio affici.

In *dando* expendendæ sunt omnes circumstantiæ, viz. *Finis, Persona, Quantitas & Qualitas beneficiorum, Tempus, Locus & Animus.*

Nam *dandum* est,

- 1º. *Honestatis gratia.*
- 2º. *Honeste merentibus.*
- 3º. *Habenda est sui ipsius & accipientis ratio.*
- 4º. *Utilia & justa danda sunt.*
- 5º. *Cito & opportune.*
- 6º. *Hilariter.*

In *accipiendo* vir *Liberalis* non est,

- 1º. *Petax*; sed
- 2º. *Verecunde* accipit,
- 3º. *A bonis,*
- 4º. *Quod recte datur.*

Ex-

Extrema Liberalitatis sunt,

1°. In excessu, ἀσωνία, seu *prodigalitas*.

2°. In defectu, ἀνελυθία, *illiberalitas*, seu *avaritia*. Quæ quidem est deterior *prodigalitate* ob hæc duas causas: quia,

1°. Est vitium magis insanabile.

2°. Prodigus multis prodest, Avarus nemini, ne quidem sibi ipsi.

Magnificencia est Virtus servans mediocritatem in magnis sumptibus; unde gradu potius quam specie differt à Liberalitate.

Officium Magnifici est sumptus facere pares opibus & facultatibus suis; non ostentationis, sed honestatis gratia.

Extrema ejus sunt,

1°. In excessu, βαρυσία, *luxus*, & ἀπειθαλία, *imperitia decori*.

2°. In defectu, ὑπερεμία, *sordes*.

C A P. XVII.

De Magnanimitate & Modestia.

Magnanimitas est *Virtus servans mediocritatem in cupiditate & studio magnorum honorum.*

Objectum ejus est duplex,

1°. Internum, *honoris cupiditas.*

2°. Externum, *ipse honor.*

Officium *Magnanimi* est magnos honores decenter expetere, oblatos modeste accipere, eosque diligenter tueri & conservare.

Magnanimus,

1°. Φανερόφιλος, vel
φανέριλος, qui aperte
amicum vel inimicum
se profitetur.

2°. Θαυμαστικός, qui facile
admiratur quidpiam.

pīam.

3°. Μνησιχαδς, *memor injuriæ.*

non est

4°. Ανδρωπολόγος, qui de aliis *libere* loquitur.

5°. Επαινετικὸς, *sui ipsius* laudator.

6°. Κακολόγος, *Maledicus.*

7°. Φιλοκίνδυνος, seu μικροκίνδυνος, qui temere se parvis periculis obicit, sed magnis, atque in iis ἀφαιδής ἐστὶ τῷ βίῳ, *non parcit vitæ suæ.*

Magnanimitati opponitur,

1°. In excessu, χαυνότης, *fastus.*

2°. In defectu, μικροψυχία, *pusillanimitas.*

Modestia est Virtus servans mediocritatem in cupiditate & studio parvorum honorum. Unde ita se ha-

habet ad *Magnanimitatem* ut *Liberalitas* ad *Magnificentiam*.

Officium Modesti est eos solum honores ambire, qui virtuti & meritis debentur, quosque præsens Reipublicæ status & occasio temporum facile indulgent.

Illi affines sunt æquabilitas animi & humilitas.

Modestia opponitur,

1°. In excessu, φιλοτιμία, *ambitio*.

2°. In defectu, ἀφιλοτιμία, *nimia animi demissio*.

C A P. XVIII.

De Mansuetudine.

MAnsuetudo est *Virtus servans mediocritatem in irascendo & vindicando.*

Objectum ejus est duplex,

1°. *Internum*, estque *ira*, affectus omnium vehementissimus,

simus, turpissimus, & perniciosissimus.

2°. *Externum*, scilicet quicquid *iram* provocare solet.

Mediocritas in *irascendo* servabitur, si irascamur ob quas res, quibus, quemadmodum & quomodo oportet. *

Ex ira oritur *vindicta*; quæ est,

1°. *Defensiva*; quam natura suadet esse *licitam*.

2°. *Offensiva*; estque duplex,

1°. *Privata*, quæ non est *licita*.

2°. *Publica*, quæ non solum *licita* est, sed & *necessaria*.

In qua tamen cavendum est, ne major sit poena quam culpa, & ne magistratus in exsequenda sententia pravis affectibus abripiatur.

Mansuetudini opponitur,

1°. In excessu, ὀργιλότης, *nimia ira*, *iracundia*.

2°. In defectu, ἀοργυσία, *ira vacuitas*, *nimia lenitudo*.

C A P.

C A P. XIX.

De Veracitate.

Veracitas, Comitas, & Urbanitas dicuntur virtutes ὁμιλητικαί, quia in vitæ quotidianæ consuetudine (ὁμιλία) solent adhiberi.

Veracitas est Virtus qua sermone, gestu, vestituque, atque adeo tota vita veritatem profiteamur.

Quod *Logice* falsum est, *Ethice* potest esse verum.

Verax non semper & ubique verum prodit, nec apud quosvis; imo licet interdum veritatem occultare indirecta responsione, & ambiguis sed usitatis loquendi formulis interrogationes insidiosas eludere, vel partem veritatis reticere.

Equivocationes tamen *Jesuiticæ* sunt prorsus abominandæ: quia
una

una tantum parte usitata sunt, altera vero inusitata, & cum intentione fallendi proferuntur.

Veracitati opponitur,

1°. In genere *Mendacitas*.

2°. In specie,

1°. In excessu, ἀλαζονεία, *arrogantia* sive *simulatio*.

2°. In defectu, ὀργάνια, *dissimulatio*.

Aliud est *dicere Mendacium*, aliud *mentiri*: illud *licitum* est (si fiat ex *ignorantia*) hoc per se *malum*, cum sit abusus *vocum* & *auditorum*.

C A P. XX.

De Comitatus & Urbanitate.

Comitatus (quam *Aristoteles* improprie φιλίαν vocat) est *Virtus servans mediocritatem in voluptate aliis* (in gestibus scilicet, ser-

F

moni-

monibus & actionibus) exhibenda.

Comitati opponitur,

1°. In excessu, ἀρίσκεια, *nimium aliis placendi studium.*

2°. In defectu, δυσκολία, *morositas.*

Εὐεγγελία seu Urbanitas est *Virtus servans mediocritatem in ludis & jocis.*

Aliquam ludendi & jocandi rationem nobis indulgeri ē *Scripturis* videtur colligi posse. Nam Εὐεγγελίαν non simpliciter damnat *Apostolus*, sed *nimiam* ejus licentiam.

Quærat^r an *Ludi chartarum, Scenici, & Gladiatorii &c.* sint liciti.

Urbanitati opponitur,

1°. In excessu, βωμολοχία, *scurrilitas.*

2°. In defectu, ἀγροικία, *rusticitas.*

CAP. XXI.

De Justitia, Jure, & Æquitate.

JUSTITIA est duplex,

- 1°. *Universalis*, quæ nihil aliud est quam omnium virtutum usus & exercitium. Unde *Universalis virtus* vocatur.
- 2°. *Particularis*, quæ est virtus *Moralis* à cæteris distincta & cum illis sub *Universali Justitia* continetur.

Oritur hæc duplex *Justitia* divisio à duplici respectu hominis,

- 1°. Ad *republicam* cum qua comparatur ut *pars cum toto*, & dirigit actiones suas, ad *commune bonum* reipublicæ: unde habita legis ratione νόμιμος dicitur in oppositione ad ἀνόμιμος.

- 2°. *Ad quemlibet privatum*, cum quo comparatur, ut *pars cum parte*. Sic *Jus & Equum* inter singulos respicit.

In *Iustitia Universali* quatuor notanda sunt,

- 1°. *Objectum* ejus, quod est *δικαιοσύνη*, *jus*, seu id quod *Juri* proprie dicto est maxime consentaneum.
- 2°. *Oppositum* ejus, quod est *Injustitia*, ita se habens ad singula vitia, ut *Iustitia Universalis* ad singulas virtutes.
- 3°. *Necessitas* ejus, quæ in omnibus sed imprimis in *supremo magistratu* necessaria est: in illo enim maxime requiritur ut sit *summe Justus*, & omnium virtutum speciem saltem præ se ferat. Ejus enim actiones omnium oculis subjiciuntur: unde est quod

quod dici solet *Magistratum*
indicare virum.

- 4°. *Extensio* ejus ; quæ omnia
respicit quæ legibus consen-
tanea sunt, quatenus illæ
justæ sunt.
-

C A P. XXII.

De Jure.

JUS est quod *recta ratio* præscrip-
sit in usum *mutue societatis* præ-
standum : dividiturque,

- 1°. A *Juris consultis* in *Commune*
& *Proprium* seu *Civile*.
- 2°. Ab *Aristotele* in *Politicum*
seu *simpliciter Civile* & *Do-*
mesticum, quod sane non est
Jus nisi *analogice* & *secundum*
quid.
- 3°. Ab aliis in *Naturale* & *Posi-*
tivum.

1°. Naturale est (definiente *Justi-
niano*) quod *natura omnia anima-
lia docuit*; sive *norma agendi
quam natura tradit & à naturali
affectione & ratione profluit*. Est-
que,

1°. Immutabile; cum quo Deus
ipse non dispensare potest.

2°. Ubique & semper eandem
vim obtinet.

3°. Solum homines obligat per
modum juris.

4°. In iis rebus positum est,
quæ sunt communes homi-
nibus cum aliis animanti-
bus, ut *prolis educatio &c.*

5°. Deum *mediate* habet aucto-
rem, utpote auctorem na-
turæ humanæ, cujus ex prin-
cipiis internis profluit.

Huic affine est,

Ius gentium quod est *recte a-
gendi norma, qua gentium vel
hominum plerorumque judicio
comprobatur* : &

1°. Ean-

1°. Eandem habet originem cum *jure naturali*, scilicet *rationem naturalem*. Nam non ex institutis populorum tantum æstimandum est, sed ex eo quod justum esse ipsa *naturalis ratio* dicitur.

2°. In iis rebus positum est, quæ sunt hominibus propriæ, ut *commercia &c.*

2°. Positivum, quod *lege aliqua expressa ponitur*. Estque duplex *Divinum* vel *Humanum*.

1°. *Divinum* est, quod à Deo immediate ponitur; & continetur *Veteri & Novo Testamento*.

2°. *Humanum* est, quod ab *Hominibus* fertur; & dicitur,

1°. *Ecclesiasticum*, quod à potestate *Ecclesiastica* ponitur.

2°. *Civile*, quod quisque populus sibi constituit: quo nomine κατ' ἐξουσίαν venire solet

solet *Jus Romanum*, quòd ab omnibus fere totius orbis cogniti civibus olim fuerit receptum. Estque,

1°. *Scriptum*, ut *Senatus consultum*, *Plebiscitum*, *Edicta Imperatorum*, *Responsa Prudentum* &c.

2°. *Non Scriptum*, seu usu & consensu *utentium* approbatum. Utrumque est duplex,

1°. *Publicum* pro pluribus:

2°. *Privatum* pro quolibet regno, vel *Civitate*, vel *Universitate*: & vocatur *Jus municipale* seu *Statutum*.

De hoc *Jure* quatuor observanda sunt,

1°. Quod *norma* ejus est *salus populi*.

2°. Quod non *obligat* nisi quibus *latum* est.

3°. Quod *mutabile* est; idque,

10. La-

- 1°. *Lata contraria lege.*
 2°. *Tacito populi consensu.*
 4°. *Quod ejus adjunctum est Æ-*
quitas sive ἐμείκελα, quæ est
correctrix seu emendatrix le-
gis ea parte, qua propter uni-
versalitatem deficit: vel est
benigna legis interpretatio à
judice prudenti data, qui
mentem potius quam verba
respicit Legislatoris.

Extrema Æquitatis sunt,

- 1°. *In excessu, strictum & sum-*
um jus absque examine
circumstantiarum.
 2°. *In defectu, malitiosa le-*
gis interpretatio.

Juris oppositum est Injuria quæ
ejus est violatio, & definitur, Dam-
num quod alteri invito à volente
& sciente immerito infertur. Nam,

- 1°. *Volenti non fit injuria.*
 2°. *Nemo sibi met injuriam fa-*
cit.

3°. *Quod-*

3°. Quodlibet *damnum* alicui *illatum* non est injuria. Nam
Triplex est *damnum*,

1°. Quando quis alteri nocet *in-*
scius : & vocatur *infortunium*
seu *casus fortuitus*.

2°. Quando quis alteri nocet
præter *intentionem* sine *mali-*
tia & *animo* nocendi : & hoc
vocatur *erratum* seu culpa.

3°. Quando quis nocet *sciens*
vel *ex animo* : & hujusmodi
damnum est injuria ; & in-
fertur,

1°. *Dolo*, scilicet *ignoranti*.

2°. *Vi*, nimirum *scienti*.

Qui sibi *manus violentas* infe-
runt, sunt *injurii*, non in *seipsos*,
sed in *republicam* : ac proinde ig-
nominia solent affici.

CAP. XXIII.

De Justitia Particulari.

JUSTITIA Particularis est *constans*
 & perpetua voluntas suum cuique
 tribuendi; scilicet in *Pœna*, *Præ-*
mio, & *Debito*.

Versatur hæc Virtus inter *plus*
 & *minus* tanquam extrema. Nam,

1°. Siquis *plus boni*, quam par
 est, usurpat, *πλεονεκτῆς*, sive
injurius est.

2°. Siquis *minus damni* vel *one-*
rum infert, quam oportet;
 is etiam est *injurius*.

Objectum circa quod versatur ea
 sunt, in quibus *bona malæve for-*
tuna collocari solet; quatenus aliis
 jure debentur.

Mediocritas, in qua consistit,
 est *Analogica*, non *simplex*, ut in
 aliis

aliis *virtutibus* : quia æquitas quæ inter cives pro ratione *meriti*, & inter res pro ratione *pretii* requiritur, non eandem habet normam. Ideo duplex est *Justitia particularis*,

1°. *Distributiva*, quæ in recta distributione pœnarum & præmiorum consistit ; de qua observandum,

1°. *Objectum* ejus, scilicet personæ *publicæ* & *privatæ*, atque etiam *bona* vel *mala externa*.

2°. *Mediocritas* ejusdem ; & ea quam servat, est *Geometrica*, habita ratione personarum & circumstantiarum : uti qui *plus* reipublicæ profuit *majori* præmio est afficiendus, quam qui *minus* ; & è contra.

Recte *distributioni* opponuntur quædam species *Injustitiæ*,

1°. *Τυραννίς*, pœnis animos exasperans.

2°. Προσωποληψία, quæ veritatem non respicit, sed alia personarum accidentia.

3°. Socordia,, quæ neque dignis præmia distribuit, neque delinquentibus pœnas.

2°. *Commutativa*, quæ in contractibus & recta institutione merciorum versatur. In ea duo notanda sunt,

1°. *Medium* ejus, quod est *Arithmeticum*, & æqualitatem rerum simpliciter spectat; in *proportionem* scilicet *Arithmetica*.

2°. *Norma* ejus, quæ est mensura *contractuum*: atque duplex est,

1°. *Naturalis*, quæ est *indigentia*; nam quo plus vel minus res est usui alicujus, eo pluris vel minoris est pretii.

2°. *Arbitraria*, & hominum ingenio excogitata, ut *nummus*: quemadmodum si mihi opus sit re aliqua tua, & non aliquid habeam quo tu indiges ad

G

per-

permutationem faciendam, possum tibi *nummum* tanquam *sponsorem* dare, ut certo scias pro indigentia tua futura, quodcunque petes, vel à me vel ab alio, eodem dato sponse te consecuturum.

Huic *justitia* opponuntur,

1°. *Contractus inviti.*

2°. *Nimium lucri.*

3°. *Furtum.*

4°. *Usura lucratoria.*

1°. Quærat^{ur} merito, ad quam *justitiæ* partem pertineat *lex Talionis*; de qua *Exod. 22, 25.*

2°. Quærat^{ur} etiam, qua proportion^e erogandæ sunt pœnæ pro *delictis privatis.*

Haftenus de *virtutibus morali-
bus*: jam ad *semivirtutes* deven-
tum est.

CAP. XXIV.

De Semivirtutibus in genere.

DE his tanquam *virtutum gradibus* tandem agamus; priores enim virtutes perfectæ, hæ imperfectæ vel *semivirtutes* appellantur, quia bonæ sunt dispositiones ad ipsum virtutis habitum. Gradus etenim Virtutum sunt tres. Nam virtus est vel *Perfecta*, cujus generis sunt *undecim* prius allatæ: vel *Imperfecta*, uti *Continentia* & *Tolerantia*: vel *Excellent*, ut *Virtus Heroica*..

Primo, *virtus Heroica* in summo virtutis gradu & exercitio consistit.

Secundo, *Continentia* respicit virtutes omnes, quæ affectus moderantur in *appetitu concupiscibili*.

Speſtatur autem præcipue in iis, quæ ad *guſtum* & *tactum* pertinent. Unde qui ad *Temperantiam* hanc habet diſpoſitionem *ſimpliciter continens* eſt; qui vero ad alias virtutes, tantum *ſecundum quid continens* dicitur.

Semivirtus igitur eſt *qua mediocritatem ſervat, ſed cum aliqua difficultate; affectibus rationis imperio reluſtantibus & agre parentibus*. Atque in hoc à *virtute perfecta* diſtinguitur; quam tunc ſe ſciat aliquis aſſequutum eſſe, cum & *ratio præſcribit quod rectum eſt, & affectus ſine ulla reluſtantia ſequuntur rationis dictamina*.

C A P. XXV.

De Semivirtutibus in ſpecie.

Semivirtutes verſantur,

1º. Circa *voluptates*, ut *Continentia*.
2º. Cir-

2°. Circa dolores, ut *Tolerantia*.

Continentia est *virtus imperfecta*, qua omnes inordinati affectus recte rationi reluctantes inviti subiunguntur : Græce dicitur ἐγκράτεια.

Objectum ejus est duplex,

1°. *Primum*, scilicet voluptates corporis, quæ gustu & tactu percipiuntur.

2°. *Secundarium*, scilicet voluptates, quæ percipiuntur ex divitiis.

Extrema ejusdem sunt,

1°. In excessu, *Incontinentia*; quæ contra judicium recte rationis homines invitos pravis consuetudinibus ad peccandum abripit. Estque,

1°. *Infirmetas*.

2°. *Precipitantia*.

2°. In defectu, cum quis voluptates adeo aversatur, ut ne propter honestam voluptatem aliquid laude dignum suscipiat.

Tolerantia (Græce καρτεία) est virtus imperfecta, qua res adversas & laboriosas cum quodam dolore conjunctas honestatis gratia magno animo perferimus.

Objectum ejus sunt res adversæ, seu dolores, non vero quivis, sed ii præsertim quibus plerique succumbunt ex imbecillitate animi.

Extrema ejus sunt,

1°. In excessu, *Pertinacia*, vitium quo quævis molesta & adversa sine honestatis ratione, tantum ex obstinatione animi perferuntur.

2°. In defectu, *Mollities*, (μαλακία) vitium quo nullas plane res molestas aut dolores honestatis gratia perferre volumus.

Hæc autem si oriatur ex vitio gentis, naturæ aut sexus, aut etiam ex morbo, excusationem meretur.

CAP.

CAP. XXVI.

De Virtute Heroica.

Virtus Heroica est *Virtutis excellentia hominem supra humanam seu communem conditionem elevans.*

Extrema ejus sunt,

- 1°. In excessu, *Feritas* quæ humanam appetitionem in ferinam commutat.
- 2°. In defectu, *Ignavia summa*, seu ineptitudo ad omnem virtutis impetum.

CAP.

C A P. XXVII.

De Cognatis Virtutum Moralium.

COgnata Virtutum sunt *Voluptas & Amicitia.*

1°. Voluptas (*ἡδονή*) est *perfectæ operationis subsequens signum.*
Estque quadruplex,

1°. vel *Animi*, quæ ex perfectæ virtutis habitu perfecta est.

Corporis, quæ sensu percepta præcipue corpus afficit.

Honestæ, quæ ex honestis percipitur actionibus.

2°. vel *Turpis*, quæ ex inhonestis.

Indifferens, quæ ex neutris profuit. *Pu-*

Pura, quæ nihil habet admixtum turpitudinis aut doloris.

3°. vel *Impura*, quæ aliquid turpitudinis aut molestiæ sibi habet adiunctum.

4°. vel *Humana*, quæ hominis naturæ convenit.

Belluina, quæ belluarum naturæ convenit.

2°. Amicitia, quæ est *benevolentia mutua non latens*. Estque vel,

1°. *Honestæ*, quæ propter amorem virtutis & honestatis initur: vel,

2°. *Jucundæ*, quæ propter jucunditatem plures inter se amore conjunguntur: vel,

3°. *Utilis*, quæ propter lucrum plures amore inter se conjunguntur.

Hæc

Hæc divisio fit ratione *objecti* :
dividitur etiam ratione *subjecti*,

- 1°. In amicitiam *æqualitatis*,
quæ est inter homines ejus-
dem dignitatis, ut *fratres*.
- 2°. *Inæqualitatis*, quæ est inter
homines inæqualis dignita-
tis, ut inter *patrem & filium*.

Adjuncta *Amicitia* sunt,

- 1°. *Benevolentia*, quæ est habi-
tus occultus hominem ad
bene volendum inclinans.
- 2°. *Concordia*, quæ est civilis
inter notos consensus.
- 3°. *Beneficentia*, qua ergo ami-
cos voluntatem nostram a-
pertam facimus re ipsa &
factis.

Extrema ejus sunt,

- 1°. In excessu, *ὑπερφιλία*, *insanus*
amor ; quo quis in gratiam
amici nihil non tentare au-
det, etsi honestatem violat.
- 2°. In defectu, *μισανθρωπία*, *fuga*
hominum & conversationis a-
ver-

versatio; cuius superior gradus est odium.

Amicitiae in genere opponitur
Inimicitia.

C A P. XXVIII.

Appendix de Virtutibus Intellectualibus.

Virtus Intellectualis est *habitus animæ, quo mens nostra vel affirmando vel negando verum enunciat.*

Subjectum ejus est ea animi pars quæ *rationalis* dicitur.

Finis vero *veritas*, quam mens investigat; idque vel,

1°. *Contemplando*, quod est munus partis *θεωρητικῆς*: & talis *veritas contemplativa* inde nominatur.

2°. *Transiendo ad actionem* seu *usum*, & talis *veritas πρακτικῆς* dicitur.

Unde est duplex,

1°. *Spe-*

1°. *Speculativa*, quæ in nuda
subjecti contemplatione consistit.

2°. *Practica*, quæ operando se
 prodit inque eo acquiescit.

Virtutes Intellectuales *Theoretica*
 sive *Speculativa* sunt tres,

1°. *Intelligentia*, quæ est habi-
 tus mentis, quo principia
 scientiarum cognoscimus.

Ejus Objectum sunt ipsa
Principia sive *Axiomata*
 scientiarum.

2°. *Scientia*, quæ est habitus ex
 necessariis.

Ejus objectum est τὸ ἐμμετρίον,
scibile; quod est rerum
 tantum necessariarum &
 æternarum, & quæ se ali-
 ter habere non possunt.

3°. *Sapientia*, quæ est intelli-
 gentia & scientia rerum
 præstantissimarum.

Ejus objectum sunt *res*
omnes, quæ sub hominis cog-
 nitionem cadere possunt: cu-
 jus.

iusmodi sunt rerum *princi-*
pia & causa & ipsæ conclu-
siones quæ ex illis eruun-
 tur.

Practica duæ sunt,

1°. *Prudentia*, quæ est habitus
 verus agendi cum ratione
 circa ea quæ homini bona
 vel mala sunt.

Ejus objectum sunt τὰ
 ἀγαθὰ καὶ τὰ κακά, hoc est, omnia
 quæ homini necessario
 sunt agenda.

Estque vel,

1°. *Communis*, quæ est,

1°. *Politica*, quæ est
 rursus,

1°. *Legislatoria*, de le-
 gibus inferendis.

2°. *Practica* de repub-
 lica administranda.

Estque,

1°. *Senatoria* de ne-
 gotiis futuris.

2°. *Judiciaria* de re-

H

bus

bus in foro præteritis.

2°. *Oeconomica*, quæ est Prudentia communis recte consulendi & prospiciendi de iis, quæ familiæ necessaria sunt.

2°. *Privata*, qua nobismet nostrisque commodis recte prospicimus.

2°. *Ars*, quæ est habitus cum recta ratione effectivus.

Objectum ejus sunt τὸ ποιητὸν, illa ex quibus tanquam materia aliquid potest effici.

Artificis officium in tribus consistit,

1°. Εν τῷ διαρεῖν,

2°. Εν τῷ τεχνίζειν,

3°. Εν τῷ γενεᾷ,

ut opus producat.

Ethices Compendii Finis.

M E T H O D U S
Argumentandi
ARISTOTELICA

ad

'Ανεύθεαν Mathematicam

Redacta.

De Natura Propositionis.

1°. De Affirmatione & Negatione.

JUDICIUM, quod de rebus
formamus, fit per *Propositio-*
nem.

Est autem *Propositio*, oratio u-
num de alio affirmans vel negans.

H 2

De

2 *Methodus Argumentandi*

De *Natura affirmationis* est unire vel connectere *Prædicatum* cum *Subiecto* secundum integram suam ideam, i. e. secundum omnia attributa essentialia. *Ex. gr.* Ut hæc sit vera affirmatio, *Isofceles est Triangulum*, necesse est integram essentiam *Trianguli*, scilicet intimam essentiam & proprietates ipsius universas, *Isofceli* convenire; ac proinde *Isofceli* inesse *extensionem*, *figuram*, *tres lineas*, *tres angulos*, eosque *duobus rectis aequales*; quæ sunt *Trianguli* attributa. Nam si pars aliqua essentialis *Subiecto* non conveniret, sequeretur integram essentiam illi non convenire, sed partem tantum; ac proinde *Triangulum* secundum integram sui essentiam non affirmari sed negari debere de *Isofcele*. Adde quod, qui unam proprietatem tollit integram destruit essentiam secundum omnes *Philosophos*. Quare si *Prædicatum* secundum aliquam
pro-

proprietaem non conveniret *Sub-
jecto*, nullo modo conveniret; cum
supposita unius *proprietaem* ablati-
one tota *essentia*, ac, per conse-
quens, *res ipsa* corrumpetur.
Hinc *Axioma* licet colligere.

Ad veritatem *Propositionis affirm.* Ax. I.
mativa requiritur, ut *Pradicatum*
insit *Subjecto* secundum omnia sua
attributa essentialia. Huic funda-
mento innititur omnium argumen-
torum *affirmativorum* validitas.

Natura *negationis* in eo confi-
sit, ut comparatione inter *duas*
ideas facta, *una* ab *altera* remove-
atur, h. e. *una* concipiatur non esse
alia. Ut vero *una idea* concipiatur
non esse *alia*, non necesse est ut nihil
commune habeant, sed sufficit si
una omnia non habeat quæ in *al-*
tera continentur. Ex. gr. Ut *Isofce-*
les non sit Scalenum, non necesse est
ut secundum *integram naturam*
à *Scaleno* differat, sed sufficit si
careat eorum *attributorum aliqui-*
bus,

4 *Methodus Argumentandi*

bus, quæ sunt in *Scaleno*. Nam sicut omnis *affirmatio* fundatur in *unione reali*; ita omnis *negatio* fundatur in reali entium *distinctione*: sicut enim penes nos non est ea *unire*, quæ ex natura sua sunt *sejuncta*, ita neque ea *separare*, quæ ex natura sua *unita* sunt, nisi possemus etiam naturas rerum *mutare*. Quod adeo fieri est impossibile, ut vel dici absurdum sit. Atqui nulla *entia* secundum *integram* suam *naturam* ita distinguuntur, ut in *nullo* conveniant: omnia enim quæcunque sunt in *supremo genere entis* quandam habent convenientiam, distinctionem autem accipiunt à naturis quibusdam inter se oppositis, genericæ naturæ *entis* continuo superadditis, quæ propterea *differentiæ* appellantur. Ab hisce enim *differentiis* naturali & necessaria emanatione fluunt peculiare quædam *proprietates*, quæ licet *secundario* ad essentiam rei per-

pertineant, pleræque tamen æque
 rem distinguunt ac *primaria* ac
differentialis essentia, à cujus con-
 ceptu nequeunt separari sine ejus
 destructione; quippe necessario ac
 naturaliter una existunt. Quare
 res illæ, quæ *unica* in parte *essen-*
tiali non conveniunt, sive *diffe-*
rentia ea sit sive *proprietas*, reali-
 ter distinguuntur: ac proinde
 vere possunt de se invicem negari.
 Ex. gr. *Spiritus* & *corpus* conveni-
 unt in natura *substantiæ*, itemque
 natura *entis*; sed quoniam habent
 oppositas *naturas* essentielles, *ma-*
teriale scilicet & *immateriale*, quæ
 sunt pars ipsorum utriusque na-
 turæ *complete* & *essentialis*, secun-
 dum quam partem distinguuntur,
 de se invicem *corpus* & *spiritus* ne-
 gantur. Porro quia non conveni-
 unt in eadem *differentia*, non con-
 conveniunt in *proprietatibus*: nam
 verissima regula est, quod *opposi-*
tas differentias oppositæ sequuntur
 pro-

6 *Methodus Argūmentandi*

proprietates. Sic corporis proprietates sunt, esse *extensum*, esse *in loco physico*, esse *divisibile* &c. spiritus vero proprietates sunt, esse *quid inextensum*, non esse *in loco physico*, esse *indivisibile* &c. Quare si res possint demonstrari inter se distinguere secundum *unicam partem essentialem*, seu *differentia* illa sit seu *proprietas*, vere possunt de se mutuo negari. Hinc clare colligitur *Axioma secundum.*

Ax. 2. Propositionio *negativa* non negat de *Subjecto* omnes partes comprehensas in conceptu essentiali *Praedicati*, sed tantum *ideam integram* ex omnibus attributis simul unitis conflatam.

2°. *De Quantitate Terminorum in Propositione.*

OMnis *Terminus* seu *conceptus universalis* bifariam sumi potest. 1°. In *suppositione* (seu *significatione*) *intensiva*, quæ dicitur etiam
am

am *comprehensio* termini. 2°. In *suppositione extensiva*, quæ dicitur *extensio* termini.

1°. In *suppositione intensiva* Terminus ponitur pro *immediata, propria, formali, & intrinseca* significatione: & tum denotat *internam rei naturam*, integrum nempe *conceptum definitivum* de omnibus *attributis*, quæ in tali idea continentur, absolute formatum.

2°. In *suppositione extensiva* Terminus sumitur, cum pro *inferioribus*, in quibus ejus *natura intensiva* reperitur, substituitur. Et hoc sensu nihil aliud denotat, quam *Subiecta*, quæ integram ipsius *ideam essentialem* intrinsece continent: sc. *Species & Individua*, ad quæ omnia extendi intelligitur *intensiva idea natura*. Atque hæc proprie Termini *Universalitas* dicitur. Exemplo quæ modo dixi magis perspicue illustrabo. *Animalis intensiva natura* notat *vivens*
sen-

8 *Methodus Arguendi*

sensibile, & sic pro *intrinseco conceptu* & *formali* suo *significato* substituitur, quod significatum cum in se unum quiddam sit, non plura, sequitur quod omnis Terminus supponens tantum pro *natura intensiva* sit *particularis*, quia per accidens est si sumatur *universaliter*. Verum *Animalis natura extensiva* inferiora designat ac pro iis substituitur, *sc.* pro *homine* & *bruto* immediate, mediate pro *Individuis* sub utraque specie; quæ cum plura sint, sequitur quod hic Terminus, *extensive* supponens, h. e. pro *inferioribus*, sit *universalis*. Hinc ad dignoscendam *Prædicati quantitatem* (nam *Subjecti quantitas* ex *signis* universalibus & particularibus ei præfixis facile intelligitur) duo possunt colligi Axiomata.

Ax. 3. 1°. In omni *Propositione affirmativa* Prædicatum sumitur particulariter. *Demonstratio.* Quoniam
am

am enim *pradicari sequitur ad in-*
esse, secundum Philosophum, h. e.
nihil potest de alio pradicari nisi ei
insit ; at Pradicatum insit in Sub-
jecto non secundum extensionem na-
turae, cum sic latius plerumque
pateat quam Subiectum, ac conse-
quenter majus est, & majus in mi-
nori non potest contineri, relin-
quitur ergo quod insit secundum
intensionem naturae. Atqui hoc mo-
do particulare esse prius ostenditur.
 Ergo *Pradicatum* (quia per acci-
 dens est si sumatur *universaliter*)
 in omni Propositione præsumen-
 dum est sumi *particulariter*. Q.E.D.

2°. In omni Propositione *negativa* Ax. 4.
Prædicatum universaliter sumitur.
Demonstratio. Propositio *negativa*
 negat de *Subiecto* ideam *Attributi*,
 non modo secundum *intensionem*
naturae, sed etiam *extensionem*.
 Nam ut aliquid sit *Subiectum* ali-
 cujus *Pradicati*, & comprehensum
 sub ejus *extensione*, non aliud requi-
 ritur,

10. *Methodus Argumentandi*
ritur, quam ut integram naturam
intensivam includat, secundum re-
gulam sic in *Logica* expressam; To-
ta natura generis continetur in spe-
cie, & speciei in individuis. Si
vel unicum partem istius naturæ
non includat: h. e. si negetur
Prædicatum de *Subiecto*, per *Ax. 2.*
non erit unum ex *Prædicati* infe-
rioribus; quare non comprehen-
ditur in extensione *Prædicati*, ac
per consequens *Prædicatum* de eo
negatur secundum integram suam
extensionem, & proinde sumitur
universaliter. Q. E. D.

Notandum quod *Propositiones ne-*
gativæ etiam negant *Prædicatum*
de *Subiecto* secundum integram ex-
tensionem quam *Subiectum* habet in
Propositione: i. e. negant univer-
saliter, si *Subiectum* sit universale;
particulariter, si *Subiectum* sit par-
ticulare. Hinc,

Coroll. 1. Omne *Prædicatum*, quod negan-
tur de *Subiecto*, negatur de omni
quod

quod continetur in extensione,
quam *Subiectum* habet in Proposi-
tione.

3°. *De Argumentatione.*

SI ea esset humanæ rationis na-
tura, ut *veritatem* vel *falsitatem*
cujuscunque *Propositionis* ex sim-
plici *duarum idearum* intuitu,
more *Angelici* intellectus, posset
dignoscere; non opus haberet *Lo-
gices* adminiculo, quo in arcem
cognitionis ascenderet: neque *ar-
gumentandi methodum* excogitasset,
& *regulas*, quibus velut *Ariadneo*
filo ab errorum *labyrintho* sese ex-
tricaret. Sed quoniam nondum
ea est mentis nostræ felicitas, ut
in *prototypo* & omnis veritatis *ex-
emplari* scientiam, quam sitienter
adeo anhelat, speculari valeat,
ratiocinio interim uti necesse ha-
bet, cui recte & ad amissim *Logicæ*
dirigendo non inutilis opera con-
feratur. Siquidem in quavis sive

21 *Methodus Argumentandi*

arte ingenua five *scientia* se excolere cupientem oportet imprimis ipsam *rationem regulare*, atque *præceptis* quibusdam assuescere, quibus, quotiescunque ab intellectu rerum, aut *sensatione*, aut *imaginatione*, aut alio quovis *præjudicio* abrepta deviat, corrigere semet noscat, & naturæ rectitudini restituere. Quod si quis eam *cæco ductui* permetteret, perinde consulto faceret ac si *India thesauros* reportandi animo, sine *pyxide* aut *stellis directricibus* è portu navem solveret, ac cursum pro arbitrio ventorum institueret. Quocirca *modum*, quo scimus, ante oportet scire, quam *de re qualibet* recte sentire possimus. Nam *periculosa plenum opus aleæ* foret, ratiocinio de re præsertim *alicujus momenti* disceptare, nisi *ratiocinandi methodum* & *normas* certo perspectas, nec alia, quam *demonstrationis, fide* cognitæ habeamus. Quare, ut
dis-

discurrendi ratio ab ipsa origine repetatur, cum ita (ut modo dixi) cum mente nostra comparatum sit à natura, uti nuda contemplatio *duarum idearum* non semper sufficiat, ut judicemus aliene de altera *affirmanda* sit an *neganda* ; in subsidium *tertiam* quandam vocamus, cum qua *utramque* comparamus. Hæc autem comparatio fit per *duas Propositiones*, quæ *Premissæ* vocantur : quibus si ostendatur *duas* hæc *ideas* in *media illa tertia* *convenire*, aut alteram *convenire*, alteram vero *non*, propterea *tertiam* Propositionem colligimus, qua *duas* hæc *ideas* inter se *convenire* aut *non convenire* judicamus, ac proinde de se invicem debere aut *affirmari* aut *negari*.

Atque *media* ista *idea* habet se tanquam *Normam*, quæ, *duabus aliis* seorsim applicata, earum vel *congruitatem* vel *incongruitatem* ostendit ; non secus ac *Amussis* aut *Nor-*

14 *Methodus Argumentandi*

ma ad quam lapides lignave exigui solent, ut constet an equalia sint & per omnia inter se coëant.

Istius vero *Normæ rectitudo* ad *intellectus Normam* examinanda est, quæ quidem naturaliter recta est: ad eam vero expensa si immediate non quadret, ad aliam *continua serie* ascendendum est, donec tandem ad *primam* aliquam perveniatur, quæ immediate ac per se intellectui congrua erit, quæ propterea *primum Principium*, per se & solo naturali intellectus lumine cognitum, in *scholis* nuncupatur: *Exemplo*, quæ dixi, illustriora evadent. Scire velim hujusce quæstiones veritatem, *an avarus sit miser?* Extremi utriusque ideam cum *tertia* comparo, hoc modo. *Omnis cupiditatibus obnoxius est miser, avarus est cupiditatibus obnoxius, ergo avarus est miser.* Quod si hæc *Norma*, sc. esse cupiditatibus obnoxius, non immediate adeo congruat intellectui,

lectui, ut per *eam* liquido constet extremorum *convenientia*, ad immediatiorem aliquam ascendo; examinandoque, quid sit esse *cupiditatibus obnoxius*, deprehendo in *idea ista* contineri multarum rerum, quæ appetuntur, deprivationem. Quo invento sic procedit ratiocinium. *Qui multis rebus, quas appetit, privatur, est miser: Qui est cupiditatibus obnoxius, multis rebus, quas appetit, privatur. Ergo qui est cupiditatibus obnoxius (qualem avarum esse prius conceditur) est miser.*

Hinc facile est *Principium* illud, quo veluti *cardine* vertitur universa ratiocinatio, internoscere; nempe *Axioma* in *Metaphysica* & *Geometria* adeo notum, ut inter *αληθινα* *εὐσινὰ ἔ,* *σύνεργα* poni mereatur; nempe *veritates illas primogenitas*, quæ ex sola *Terminorum* explicatione evidenter liquent, atque ad omnes alias *veritates* mensurandas

Ax. 5. tanquam *regula* adhibentur; sc. *Quae conveniunt in uno aliquo eodemque tertio ea conveniunt inter se.* Ea saltem ex parte qua illi tertio conveniunt.

Huic innituntur *Syllogismi affirmativi.*

Quod ad *negativos* spectat, aliud iis *Principium* inservit, à superiori haud multum ab simile, viz.

Ax. 6. *Quae ita se habent, ut eorum unum alicui tertio conveniat, alterum vero non conveniat, ea inter se non conveniunt:* saltem secundum eam partem, in qua unum tertio illi convenit, alterum vero non.

4°. *Regula Generales Syllogismorum.*

1 Reg. Generalis. **I**N Syllogismo tres tantum *Termini* esse possunt. *Ratio.* Omnis *quaestio* probanda (sc. *simplex* non *complexa*) est *Propositio* duobus *Terminis* constans, quorum *convenientia* aut *disconvenientia* inter se inquiritur. Quod secundum *ratio-*

xiocinandi methodum supra declaratam fit adhibendo *tertium* aliquem *Terminum*, cui duo illi monstrandi sunt *convenire*. Jam vero si *duo* pluresve essent *Termini medii*, quorum uni *alterum* Extremum *conveniret*, alteri *aliud*; non sequeretur illa inter se *convenire*, cum hujusmodi consequentia non innitatur *Axiomati quinto*, ac proinde inutilis & illegitima est. Quare in *Syllogismo* tres tantum *Termini* esse possunt. Q. E. D.

Medium non debet ingredi Con- 2. Reg. clusionem. *Ratio*. Quoniam om- *Genera-* nis usus *Medii Termini* est ut in *lis*. *Premissis* illius ope ostendatur, an uniri debeant an separari *Extrema* in *Conclusionem*, plane sequitur, si *Medium* (quod est id per quod *Conclusionem* probamus) ingrederetur *Conclusionem*, tum pars *Conclusionis* seipsam probaret. quod ineptum est & à *Syllogizandi* scopo alienum. Quare *Medium* non debet

bet *ingredi* Conclusionem. Q.E.D.

3. *Reg.* In altera Præmissarum *Medium* *Genera-* debet *distribui*. h. e. in altera Præ-
lis. missarum *Medium* debet *convenire*

cum altero *Extremorum* secundum totam suam extensionem. *Ratio*

est, si alterum *extremorum* non *con-*
veniret cum *Medio* secundum *in-*
tegram extensionem sumpto, se-
quitur quod secundum aliquam
partem istius extensionis non con-
veniret. Verum fieri potest, ut

illa *pars*, secundum quam non con-
venit, sit *alterum Extremum*. Qua-

re non sequitur, quod cum illo *con-*
veniet in Conclusionem, saltem *ne-*

cessario. Et hoc ad infirmandam
Syllogismi vim sufficit : cum is tan-

tum validus censeatur, cujus *Con-*
clusio falsa esse non potest, posita

Præmissarum veritate. Vel *hoc*
modo ; si *Medium* non *distribuitur*,

bis sumetur *particulariter* : quod si
bis sumatur *particulariter*, pro *di-*

versis ejusdem Totius *partibus* in
alia

alia atque alia *Premissa* sumi potest, quare fient *duo Media*, ac per consequens erunt *quatuor Termini* in isto *Syllogismo* contra *primam regulam generalem*. Ergo *Medium* debet *distribui*. Q. E. D.

Nil debet esse in *Conclusione* quod 4. Reg. non erat in *Præmissis*. *Ratio. Generalis*. Nam *Extrema* simpliciter & eodem plane modo convenire debent inter se in *Conclusione*, quo in *Præmissis* cum *Medio* conveniebant; ac proinde quicquid iis aut eorum alterutri in *Conclusione* superadditur, quod in *Præmissis* non ostenditur convenire cum *medio Termino*, nullo modo sequitur à *Præmissis*, sed *gratis* dicitur. Quare nil debet esse &c. Q. E. D. Hinc,

Termini non debent sumi *universalius* in *Conclusione*, quam *Præmissis*: seu non licet procedere à non *distributo* ad *distributum*. Nam si quis *Terminus* sumitur *universalius*, tum aliqua *pars* illius *extensionis* 2. Coroll.

20 *Methodus Argumentandi*

sionis ei superaddetur in *Conclufione* quæ non erat in *Premiffis*, contra regulam quartam generalem. Atque hinc,

3. *Coroll.* *Numerus Terminorum in Premiffis* universaliter sumptorum uno semper excedit numerum Terminorum in *Conclufione* universaliter sumptorum. Nam omnis *Terminus* qui universalis est in *Conclufione* debet etiam universalis esse in *Premiffis*: atque infuper *medius Terminus* (qui nunquam *ingreditur* *Conclufionem*) debet faltem femel sumi universaliter.

5. *Reg. Generalis.* Ex *puris negativis* nihil fequitur. *Ratio.* Nam *Propofitionis negativa* cum *Predicatum* tum *Subiectum* à *Medio* feperatur. Atqui (per *Ax. 6.*) alterum faltem *Extremorum* debet convenire cum *Medio Termino*, aliter nihil fequetur: namque ex eo quod *duæ res* non conveniunt *eidem tertio*, non fequitur eas vel *convenire* vel *non convenire* inter fe. Con-

Conclusio negativa non potest 6. Reg. probari ex Præmissis affirmativis. Genera- Nam ex eo quod Extrema cum lis. Medio non conveniunt, non sequetur ea inter se non convenire.

Conclusio semper sequitur debili- 7. Reg. orem partem. i. e. si altera Præmissarum sit negativa, Conclusio erit lis. negativa, si particularis, Conclusio erit particularis. Ratio. Nam si altera Præmissa sit negativa, medius Terminus separatur ab altero Extremorum, ac proinde cum eo non convenit. atqui ex eo quod alterum Extremorum cum Medio non convenit, sequitur (per Ax. 6.) ea inter se non convenire. Quare si altera Præmissarum sit negativa Conclusio erit negativa. Rursus, si altera Præmissarum sit particularis, Conclusio erit similiter particularis. Nam si Conclusio sit universalis, minus Extremum (quod est Subjectum in Conclusionem) debet esse (per Coroll. 2.) uni-

22 *Methodus Argumentandi*

universale in minori : & per consequens erit *Subiectum* Propositionis, cum (per *Ax. 3.*) *Prædicatum* Propositionis *affirmativa* non est *universale*. Medius vero Terminus de eo affirmatur, ac proinde medium erit *particulare* in minori, ideo (per *Reg. 3.*) erit *universale* in majori, atque etiam (per *Ax. 3.*) *Subiectum*. Quare tam major quam minor erit *universalis*, si Conclusio sit *universalis*; & consequenter in Syllogismo affirmativo, si altera Præmissarum sit *particularis* Conclusio erit *particularis*. Q. E. D.

Quod si Conclusio sit *universalis negativa*, ejus tum *Prædicatum* tum *Subiectum* (per *Ax. 4.*) erit *universale*, ac proinde (per *Coroll. 3.*) in Præmissis erunt *tres Termini universales*. Jam vero, cum (per *Reg. 5.*) altera Præmissarum debet esse *affirmativa*, cujus *Prædicatum* (per *Ax. 3.*) *particulare* est, sequitur om-

omnes tres Terminos reliquos summi universaliter, ac consequenter utrumque *Subjectum* in Præmissis erit *Universale*. Quare si Conclusio *Negativa* sit *universalis*, Præmissæ quoque erunt *universales*, & consequenter conclusio *Negativa universalis* sequi non potest ex Præmissis *particularibus*. Q.E.D.

Ex *puris particularibus* nihil sequitur. *Ratio*. Nam si utraque *Genera-*
Præmissa sit *particularis affirmati-*
lis. *va*, Medius Terminus *bis* sumitur
particulariter, sive sit *Subjectum*,
per *Hypothesin*; sive *Prædicatum*,
per *Ax. 3*. Jam vero (per *Reg. 3*.)
Medium debet *distribui*. Ergo ex
puris partic. &c. Q. E. D.

Sin vero alterutra Præmissarum sit *negativa*, Conclusio quoque (per *Reg. 7*) erit *negativa*. quare altera Præmissa erit *universalis* contra *Hypothesin*. Quod sic ostenditur. Si enim Conclusio sit *negativa*, ejus *Prædicatum* (per *Ax. 4*)

K

erit

24 *Methodus Argumentandi*

erit *universale*: Quare (per Coroll. 3.) erunt saltem *duo Termini universales* in Præmissis. Eorum autem alter erit *Subiectum*, cum impossibile sit in duabus Præmissis, quibus *duo Termini* debent esse *universales*, tres Terminos ita disponere, quin vel *duo Prædicata* sint *negativa*, (quod est contra Regul. 5.) vel *subjectum unum* sit *universale*. quod facit Propositionem *universalem*. Q. E. D.

5°. *Regula Speciales prima Figura.*

1. Reg.
Specia-
lis.

EX *Minore negante* nihil sequitur in *prima Figura*. Ratio. Nam si *Minor* esset *negativa*, *major* (per 5. Reg. gen.) erit *affirmativa*, & per consequens *majus Extremum* (per Ax. 3.) erit *particulare*. Cum vero (per 7. Reg. gen.) conclusio sit *negativa*, idem *majus extremum* illius erit *Prædicatum* & (per Ax. 4.) sumetur *universaliter*.
in

in Præmissis autem prius ostenditur esse *particulare*. Quare si *Minor Propositio* sit *negativa*, majus extremum in Præmissis erit *particulare* & in Conclusionem *universale*, contra *Ceroll. 2.* Ergo ex *Minore negativa* nihil sequetur in *prima Figura*. Q. E. D.

Ex *Majore particulari* nihil sequetur in *prima Figura*. Quoniam *Specialis* enim (per *Reg. superiorem*) *Minor* debet esse *affirmans*, in ea medius *Terminus* (per *Ax. 3.*) sumitur *particulariter*. Quod si *Major* sit *particularis* in qua medius *Terminus* est *Subjectum*, sumeretur etiam *particulariter* in *Minori*: quare si *Major* sit *particularis*, *Medium* bis sumetur *particulariter*; quod est contra *Reg. 3. generalem*. Ergo ex *Majore particulari* &c. Q. E. D.

Cum in hac *prima Figura* *Major Terminus* vel affirmatur vel negatur de *Medio* sumpto *universaliter*, sc. supponente pro omnibus

26. *Methodus Argumentandi*

Subjectis seu *inferioribus*, manifestum est *Majorem* illum *Terminum* affirmari vel negari debere in *Conclusione* de quolibet ex iis *Subjectis* seu *inferioribus*. Jam vero in *minore Propositione* assignatur unum ex iis *Subjectis*, de quo *medius Terminus* ostenditur affirmari, quasi de eo *major Terminus* debet manifeste affirmari vel negari. hinc perspicuum est, *consequentiam* *Syllogismorum* immediate inniti *duobus Principiis* sequentibus, quorum unum *Syllogismos affirmativos* respicit, alterum *negativos*.

1. Quicquid dicitur de *Subjecto universaliter sumpto* (seu in *tota* *extensione*) dicitur de *quovis* quod *subsumitur sub illo*, seu quod comprehenditur sub *extensione Subjecti*.
2. Quicquid negatur de *Subjecto universaliter sumpto*, negatur de *quovis* quod *subsumitur sub illo*.

Ho-

Horum *Principiorum* demonstratio deduci potest ex iis quæ supra *de natura affirmationis & negationis* differuimus : itaque ulteriori expositioni superfedemus. Hoc tantum monendum, quod eorum *veritas* immediate fundatur in *Metaphysico* illo Axiomate, sc. *Quæ conveniunt aut non conveniunt alicui tertio &c.* Evidentia autem *consequentia* Syllogismi *primæ* Figuræ immediate *dictis* hisce *de Omni & Nullo* innititur. atque etiam si *consequentia* Syllogismi in *secunda* Figura & *tertia* formaliter certissima sit, tamen quia non adeo evidenter perspicitur ejus dependentia à *duobus* hisce *Principiis*, propterea vocantur *Imperfecti Syllogismi* in *secunda* & *tertia* Figura, & perficiuntur per *Reductionem* ad *primam*; quæ perfecta censetur tum ob prius dictam rationem, viz. quod illius *Modi* clare fundantur *dictis de Omni & Nullo*, tum etiam

am

am quod in ea *omne genus* conclusiones possint probari, sc. A.E.I.O.

6^a. *Regula Speciales secunda Figura.*

3. Reg. *Specialis.* **E**X *puris affirmationibus* nihil sequitur in *secunda Figura*. *Ratio.* Nam si *ambæ Præmissæ* essent *affirmativæ* *Terminus medius* qui debet esse *Prædicatum* in *secunda Figura* bis sumitur *particulariter*, per *Ax. 3.* ac proinde non *distribuitur*, contra 3. Reg. gen.

4. Reg. *Specialis.* Ex *Majore particulari* nihil sequitur in *secunda Figura*. *Ratio.* Quoniam (per Reg. *superiorem*) altera *Præmissa* debet esse *negativa*, etiam conclusio, (per 7. Reg. gen.) erit *negativa*; cujus *Prædicatum* (per *Ax. 4.*) est *Universale*. Jam vero ille idem *Terminus* *subjicitur* in *Majori*, quare (per *Coroll. 1.*) debet esse *Universalis*. ac proinde *Major Propositio* in *secun-*

da Figura debet esse universalis.
Q. E. D.

7°. *Regula Speciales tertia Figura.*

EX *Minore negante* nihil sequi- 5. *Reg.*
tur in *tertia* Figura. *Ratio Specia-*
hujus regulæ eadem est cum ea *lis.*
quam circa *primam* Reg. *prima*
Figuræ demonstratam dedimus.
Nam eadem est ratio utriusque
respectu *Majoris extremi*, quod
sumitur *particulariter* in Præmissis
& *universaliter* in Conclusionē.

Conclusio debet esse *particularis* 6. *Reg.*
in *tertia* Figura. *Ratio.* Quoniam *Specia-*
enim (per *Reg. superiorem*) *Minor* *lis.*
debet esse *affirmans*, ejus *Pradica-*
tum (per *Ax. 3.*) debet esse *particu-*
lare; ac proinde *subjectum* Con-
clusionis: ergo in Conclusionē (per
Coroll. 1.) debet esse *particulare*.
Quare in *tertia* Figura Conclusio
debet esse *particularis*. Q. E. D.

F I N I S.

Corrigenda in Compendio *Ethices*.

P Ag. 5. versu 21. pro *Eὐχέλεια* lege *Εὐχέλεια*.
p. 6. v. 2. pro *quidem* l. *tamen*. p. 9. v. 2.
pro *fecilitatis* l. *felicitatis*. p. 51. v. 14. pro *re-*
publicam l. *republicam*. p. 55. v. 20 pro *Eccle-*
siaisticum l. *Canonicum*. p. 59. v. 5. pro *pæna* l.
pæna. p. 68 v. 9 pro *vertutis* l. *virtutis*. p. 70.
v. 15 pro *ergo* l. *erga*.

In Methodo *Argumentandi* &c.

P Ag. 10. v. penult. pro *negantur* l. *negatur*.
p. 11. v. 14 pro *Ariadneo* l. *Ariadneo*. p. 14.
w. 18. pro *questiones* l. *questionis*.

12.
2.
re-
le-
1.
10.

ur.
4.